

Van Ed van de Pillenbrug tot de volkstuin-Gestapo

Een verkenning van sociale cohesie in de buurt.

Door **Arnout ter Haar**, vrijgevestigd klinisch psycholoog en psychotherapeut te Amsterdam.

Inleiding

In groepspsychotherapie is het bevorderen van cohesie en het verbinden een vanzelfsprekende maar ook noodzakelijke voorwaarde om andere doelen gerealiseerd te zien. Zonder cohesie of verbinding zal een groepsproces snel stagneren, met kans op onvrede, verzet, weerstand, drop-outs of zelfs desintegratie van de groep.

Buiten de groepskamer wordt eerder gesproken over verbinding dan over cohesie. Verbinden is een woord dat ook veelvuldig gebruikt wordt door politici, waarmee het inhoudelijk helaas niet aan duidelijkheid gewonnen heeft. Soms wordt het gebruikt in de letterlijke betekenis, als noodzakelijk antwoord op de steeds verder gaande individualisering in onze samenleving, soms lijkt het een eufemisme voor bezuinigingen in de zorg en thuiszorg, en dienen vrijwilligers, familieleden of burens onder de noemer 'verbinden' taken op zich te nemen die voorheen door gekwalificeerde professionals uitgevoerd werden. In welke vorm het ook gebruikt wordt, het idee erachter is dat er meer

sociale cohesie tot een betere samenleving zou leiden, en dat die sociale cohesie ook eerder zal ontstaan als men zich meer met elkaar gaat bezighouden. Huygen & De Meere (2008) concluderen na literatuuronderzoek dat sociale cohesie de kans verkleint om slachtoffer te worden en onveiligheidsgevoelens vermindert. Bij meer sociale cohesie is de bereidwilligheid om aangifte te doen van criminaliteit groter, en is er een positief effect op de participatie van bewoners in samenwerkend beleid, zoals het verbeteren van de eigen buurt. Daarnaast zou een sterke sociale cohesie de geestelijke gezondheid ten goede komen, en er zou een samenhang zijn met het voorkomen van hartziekten (omdat sociale isolatie en uitsluiting slechtere kansen biedt om een hartaanval te overleven).

Berichten dat iemand een aantal dagen of weken dood in zijn huis heeft gelegen, wekken alom verontwaardiging op, en laten zien dat het met de sociale cohesie dicht bij huis, in de eigen buurt of straat, soms ver te zoeken is. Dat nieuwkomers in een straat zich aan de burens gaan voorstellen is allerm minst

vanzelfsprekend meer. De komst van veel migranten in een buurt, die vanwege taalproblemen contact vermijden, of zich primair op eigen familieleden richten in plaats van op de directe burens, kan het gevoel van sociale cohesie ondermijnen. Onbekend maakt onbemind, of anders gezegd, onbekend schept sociale afstand. Reacties op de angekondigde komst van asielzoekerscentra in het land laten zien hoe snel een en ander kan escaleren: massale protesten, veelal door oproepen via de sociale media tot stand gekomen, die uitmonden in rellen, gooien met flessen en vuurwerk, vernielingen en het bestormen van de gemeenteraadsvergadering (Geldermalsen), het met spreekkoren monddood maken van buurtbewoners die een ander geluid laten horen (met als absoluut dieptepunt ‘daar moet een piemel in’ te Steenbergen) en het leggen van een varkenskop bij een moskee (Ede). Ironisch genoeg zou je in bovengenoemde voorbeelden kunnen stellen dat het met de sociale cohesie wel in orde is: met zijn allen verenigd in dezelfde vooroordelen, onwetendheid en angst tegen een gemeenschappelijke vijand (de vluchteling, de buitenlander, de vreemdeling, de afwijkende). Maar het betreft dan wel de sociale cohesie van een subgroep, die de sociale cohesie voor de buurt als geheel met de komst van bijvoorbeeld vluchtelingen ernstig bedreigt.

In dit artikel wil ik stilstaan bij enkele aan sociale cohesie gerelateerde fenomenen. Ik begin dicht bij huis, en beschrijf de mate van – door mij gepercipieerde – sociale cohesie in mijn eigen straat. Vervolgens beschrijf ik wat cohesieve krachten zijn en hoe het zit

met je thuis voelen, dat weer gekoppeld is aan je geaccepteerd voelen en erbij horen. Ten slotte wordt aandacht besteed aan twee digitale faciliteiten die van invloed kunnen zijn op de sociale cohesie in een straat of buurt: buurtpreventie-apps en Airbnb.

Een stukje dorpsstraat in de stad

De Oudezijds Achterburgwal in hartje Amsterdam loopt grofweg van de Zeedijk bij het Centraal Station tot aan het Binnengasthuisterrein, voormalig ziekenhuis en nu onderdeel van de binnenstad-campus van de Universiteit van Amsterdam. Het gedeelte tussen Zeedijk en de Damstraat bevindt zich in de rosse buurt, ‘de wallen’. Raamprostitutie, seksshops, coffeeshops en kleine theaters met porno-acts domineren het straatbeeld, afgewisseld met wat kroegen en woonhuizen. Het is er altijd druk, ongeacht het tijdstip. Het gedeelte tussen Damstraat en Binnengasthuis, waar ik zelf woon, heeft een heel andere uitstraling: er is één restaurant, één kerkje (de Waalse Kerk), één winkel in designmeubelen, één redactiekantoor van een tijdschrift, één kapper en twee psychotherapiepraktijken. Er is verder geen horeca, geen prostitutie en geen andere bedrijvigheid die aan de seksindustrie gerelateerd is. In het weekend en ’s avonds is het er erg rustig, met nauwelijks autoverkeer. Overdag is er een levendigheid die voornamelijk door studenten bepaald wordt. Een deel van de straat bestaat uit de achterkant van vijfsterrenhotel The Grand, en een deel van de straat bestaat uit gebouwen van de Universiteit van Amsterdam (Oudeman-

huispoort). De rest heeft woonbestemming, veelal panden met een monumentenstatus, en veelal koopwoningen die goed onderhouden worden.

De scheidslijn tussen deze twee zeer van elkaar verschillende delen van één straat is de brug in het verlengde van de Damstraat over de Oudezijds Achterburgwal. Op deze brug – die in de jaren '80 en '90 bekend stond als de Pillenbrug, vanwege alle drugs die daar openlijk verhandeld werden – staat nu al weer twintig jaar de bloemenkraam van Ed. Zeven dagen per week verkoopt Ed zijn bloemen en houdt hij de buurt in de gaten. Hij kent iedereen, heeft contacten met de wijkagent, de winkeliersvereniging en de po-

litici van het stadsdeel; hij wijst toeristen de weg, spreekt mensen aan op hufterig gedrag en meldt ongeregelde heden aan de politie. Wil je iets weten over het bestemmingsplan, het verdwijnen van een winkel of de komst van een nieuwe buurtbewoner, dan kan Ed je daar alles over vertellen. Ed is hiermee een belangrijke sociaal cohesieve kracht van de buurt geworden, die bijdraagt aan een grotere leefbaarheid, en meer veiligheid. Je zou iedere straat een ondernemer als Ed toewensen.

Meerkoeten

Een andere cohesieve factor ieder voorjaar en zomer is de broedplaats van de meercoe-

ten in de gracht. Op een klein vlot dat aan de kademuur bevestigd is, broedt ieder jaar een meerkoetenpaar. Het opbouwen van het nest – dat voornamelijk uit drijfvuil uit de gracht bestaat – wordt door de straatbewoners dagelijks gevolgd, en als de meerkoet eenmaal boven op een troon van plastic en afval heeft plaatsgenomen om te broeden, is het altijd een gespreksonderwerp. Hoeveel eieren zullen er dit jaar zijn, en zouden ze nu weleens uitkomen of toch weer door de hongerige meeuwen opgegeten worden? Ook passanten merken het merkwaardige bouwsel in de gracht op, het nest wordt dagelijks door verbaasde toeristen gefotografeerd of gefilmd. Door de burens wordt het nest als ‘ons nest’ beschouwd. Zo wordt het meerkoetennest een *conversation piece*, waardoor contacten tussen buurtbewoners onderling en met passanten – hoe vluchtig ook – ontstaan. (zie https://www.youtube.com/watch?v=s4_i434SXXKs).

Het contact met mijn burens laat zich het best definiëren als een geïnteresseerde betrokkenheid met voldoende distantie. De meeste burens kennen elkaars (voor)naam, en weten van elkaar wie waar woont (niet altijd vanzelfsprekend met meerdere appartementen in één gebouw en soms ook voor- en achterhuizen met een gemeenschappelijke voordeur). Directe burens informeren elkaar als ze met vakantie gaan, en nemen zorgen voor de poes of planten van elkaar over. Sommige burens hebben sleutels van elkaar voor noodgevallen. Als er bij mooi weer iemand op zijn stoep zit met koffie of een glas wijn, worden er praatjes gemaakt. Aanschuiven mag, maar is niet vanzelfsprekend, en wordt ook niet verwacht.

Zwerfvuil op straat wordt vaak door bewoners opgeraapt. Tussen sommige burens zijn contacten ontstaan die tussen buurschap en vriendschap te plaatsen zijn. In geval van nood kan een beroep op elkaar gedaan worden (een buurman met gebroken pols naar de EHBO brengen), maar verder laat men elkaar vrij en met rust. Het is, kortom, allesbehalve een anonieme woonomgeving, waar je ongemerkt een week dood in bed kan liggen zonder dat iemand iets opmerkt. Het is eerder een stukje dorpsstraat midden in een grote stad, en dat geeft een gevoel van gemeenschappelijkheid en van veiligheid. Ik vermoed dat dit alles mede tot stand gekomen is omdat de doorstroming gering is, en men elkaar dus over een lagere periode heeft leren kennen en meegeemaakt heeft. Van enig georganiseerd verband zoals Buurtwacht of Nextdoor (zie onder) is geen sprake; evenmin lijkt hier behoefte aan te bestaan.

Mijn straat is allesbehalve representatief voor de mate van sociale cohesie in de rest van Amsterdam, en evenmin voor andere grote steden, laat staan voor Nederland als geheel. Wel illustreert het hoop ik dat in een stadsbuurt die grenst aan de rosse buurt en aan de anonimiteit van een groot hotel en universiteitsgebouwen, er meer dan voldoende sociale cohesie kan ontstaan.

Cohesieve krachten

Wat wordt nu eigenlijk precies bedoeld met de term cohesie? In zijn boek dat geheel aan cohesie gewijd is, spreekt Hoijtink (2007) liever over cohesieve krachten om aan te geven dat het gaat om ‘een samenbundeling

van allerlei uiteenlopende krachten die in een groep werkzaam zijn en haar bijeenhouden' (p. 11). Ze zijn multidimensionaal van aard en zorgen voor binding en eenheid binnen een groep. In therapiegroepen worden drie aspecten van cohesie onderscheiden: je door de groep geaccepteerd voelen en het gevoel hebben erbij te horen; een gedeelde inzet en saamhorigheid; onderlinge steun die groepsleden elkaar bieden. Iedere groep bezit een zekere mate van cohesie, anders zou de groep niet bestaan. Het is het bindmiddel waardoor losse elementen een geheel gaan vormen. Hoijtink vergelijkt in dat verband een stapel losse stenen met een gemetselde muur. De kracht van het bindmiddel kan per groep sterk verschillen, en ook in de loop der tijd binnen een groep sterk veranderen. Het behalen van Olympisch goud, het horen van het volkslied of het vieren van Koningsdag kan voor een sterk gevoel van saamhorigheid zorgen, ook al is dat de volgende dag al weer verdwenen. Het gevoel ergens niet bij te horen, gediscrimineerd, achtergesteld of verwaarloosd te worden, kan ook weer verbindend werken als men zich aansluit bij anderen in een vergelijkbare positie. Mensen verschillen weliswaar sterk in de mate waarin ze behoefte hebben aan sociaal contact, maar niemand kan zonder een minimum aan sociale contacten. En afgewezen of buitengesloten worden, vindt niemand aangenaam. Het is dan ook niet vreemd dat mensen ernaar streven in enige mate onderdeel uit te maken van een groter geheel, een groep die een wij-gevoel geeft, waar saamhorigheid en solidariteit aanwezig zijn. Lid zijn van een groep geeft een gevoel

van veiligheid en maakt dat we ons minder kwetsbaar voelen.

Voor dat wij-gevoel is overigens niet heel veel nodig; Hoijtink bespreekt een onderzoek van Tajfel & Turner uit 1986 waarin mensen op basis van een volstrekt willekeurig criterium ingedeeld werden in groepen. Er was geen sprake van enige gemeenschappelijkheid tussen de groepsleden, men kende elkaar niet eens, en niemand had enig persoonlijk voordeel om bij deze groep te behoren. Toch bleek dat men leden van de eigen groep aanzienlijk bevoordeelde ten opzichte van leden van andere groepen.

Wanneer er geld te verdelen was kregen mensen uit de eigen groep meer geld, en als er vervelende taken verdeeld moesten worden werden deze juist naar leden van andere groepen geschoven. Er hoeft dus geen feitelijke interactie plaats te vinden om cohesieve krachten te laten ontstaan.

Gentrificatie en leegloop

Met name in grote steden wordt vaak geklaagd dat buurten in rap tempo veranderen door de komst van migranten enerzijds, of door zogenoemde gentrificatie anderzijds. Gentrificatie, vaak met het Engelse woord *gentrification* aangeduid, is een term die gebruikt wordt om de opwaardering van een buurt of stadsdeel op sociaal, cultureel en economisch gebied aan te duiden.

Kunstenaars of trendsetters ontdekken een achterstandswijk, knappen woningen op, er verschijnen hippe koffietentjes, vega-restaurants en ambachtelijke bakkerijen, en binnen een paar jaar zijn de prijzen van onroerend

goed zo fors gestegen dat er een nieuwe bewonersgroep – namelijk kapitaalkrachtiger – zich aandient. Zo werd de Jordaan in Amsterdam van een verpauperde stadsbuurt waar veel leegstand was tot een onbetaalbare yuppenwijk, werd de Pijp van een gemêleerde volksbuurt steeds meer een studentenbuurt tot ook hier de huizenprijzen de pan uitrezen, en dreigt hetzelfde nu te gaan gebeuren in stadsdeel Noord over het IJ. In andere grote steden doet zich precies hetzelfde fenomeen voor.

In kleinere gemeenten zullen andere processen spelen, maar met vergelijkbare effecten. Kleine dorpen hebben last van leegstand, vertrek van middenstand en vertrek van jongeren en jonge gezinnen. Door sluiting van scholen en andere voorzieningen, zal de leegloop alleen maar verder toenemen. Tijdens een vakantie in de Haute-Marne verbleef ik in een B&B in een pittoresk dorpje. Van de eigenaresse hoorde ik dat de gemiddelde leeftijd van de inwoners van het dorp boven de 65 ligt, dat een derde van de huizen door buitenlanders als vakantiehuis gebruikt wordt en de rest van het jaar leeg staat, en dat een derde van het dorp al jaren te koop staat. In omringende dorpen was hetzelfde zichtbaar. Geen winkels meer, zelfs geen bakker en geen *bar-tabac*. Nog net geen spookdorpen.

In groeigemeenten als Almere waar alles en iedereen nieuw is, ontbreekt een gemeenschappelijke geschiedenis en een oude stads- of dorpskern, waardoor het jaren kan duren voor mensen zich in de nieuwe buurt geworteld hebben, zich thuis voelen en een sociale binding met hun burens of hun buurt gaan voelen.

Thuis voelen

In de documentaire *Dus ik ben*, uitgezonden op 26 juni 2016, gaat filosofe Stine Jensen op zoek naar wat ‘je thuis voelen’ eigenlijk is. Directe aanleiding voor dit onderzoek is een aankondiging dat er in haar buurt een vijftigtal ex-criminelen, ex-junkies en ex-prostituées komt wonen, onder ambulante begeleiding. Het maakt haar onzeker: wat staat haar te wachten, wat betekent het voor de buurt en voor het gevoel van veiligheid? Ze interviewt hoogleraar Sociologie aan de UvA Jan Willen Duyvendak. Hij noemt je thuis voelen een existentiële emotie die zowel door psychologen als door sociologen nogal vergeten en verwaarloosd is. Het heeft te maken met vertrouwdeheid, voorspelbaarheid en ook een mate van overzicht of controle hebben. Het is een gevoel waar de meeste mensen zich pas van bewust worden als het er niet meer is. Dat mensen zich binnen de muren van hun eigen woonruimte thuis willen voelen, is logisch en begrijpelijk. Maar dat mensen menen ook recht te hebben op een gevoel van thuis voelen in de straat of de buurt, is volgens Duyvendak helemaal niet zo vanzelfsprekend. We zijn ons dorp, onze stad en ons land steeds meer als ons huis gaan definiëren, en in het verlengde daarvan maken we ook onderscheid van wie dat huis nu eigenlijk is. Ook al hebben alle mensen met een Nederlands staatsburgerschap dezelfde rechten en plichten, als het gaat om de beleving van *het land als ons huis*, dan menen degenen die er het langste wonen, of wiens voorvaderen er het langste wonen, kennelijk meer recht op dat huis te

hebben dan nieuwkomers. Nieuwkomers zijn dan slechts gasten die in het huis verdragen worden, maar als het erop aan komt moeten zij zich aanpassen, hun mond houden of extra hun best doen. Streven naar sociale cohesie is overigens volgens Duyvendak niet per se nodig om je thuis te voelen; het is meestal voldoende als je het met elkaar kunt uithouden in de straat of wijk.

Verplichte emotionele binding

Thuisgevoelens zijn meer in de aandacht gekomen, schrijven Van der Graaf en Duyvendak in 2009, vooral in het integratiedebat: 'Waar voorheen aan immigranten allerlei praktische eisen werden gesteld (werken, je aan de wet houden, voor jezelf zorgen en Nederlands spreken), worden sinds een aantal jaren ook emotionele bindingen van migranten gevergd: loyaliteit voelen met Nederland (en als bewijs daarvan slechts één paspoort hebben) en je hier thuis voelen. Via naturalisatieceremonies en specifieke vragen over het Nederlandse cultuurgood in inburgeringscursussen wordt een stevig accent op bindingen gelegd. Deze emotionalisering van het integratiedebat heeft waarschijnlijk veel te maken met de (gebrekkige) thuisgevoelens van de ontvangende natie: autochtone Nederlanders die zich hier door hun beeld van islamitische immigranten minder zijn gaan thuis voelen.' (p.14-15).

Uit een onderzoek naar het thuis voelen in de eigen buurt in 2002 concluderen Van der Graaf en Duyvendak (2009) het volgende: 'Een kwart van de Nederlanders kan omschreven worden als geaard in de buurt: zij

identificeren zich met de buurt en zijn zowel fysiek als sociaal gehecht aan de buurt waar ze wonen. Geaarde bewoners zijn sterk betrokken en doen actief mee in hun buurt. Een vergelijkbare groep voelt zich het tegenovergestelde: onthecht en vervreemd en ontevreden met de buurt waar ze wonen. Ze maken zich nog het meeste druk om hun huis en de staat van hun woonomgeving (niet schoon, niet heel en niet veilig). Voor een vijfde deel van de Nederlanders is de buurt een neutrale plaats om te wonen: ze zijn niet gehecht aan de buurt, maar tevreden met de buurt als zodanig en richten zich vooral op de materiële buurtaspecten: hun huis en de voorzieningen in de buurt. Een vergelijkbare groep Nederlanders, ten slotte, vertoont relatieve hechting aan de buurt: deze bewoners voelen zich thuis in de buurt, maar zijn er niet bijzonder aan gehecht, in ieder geval niet als bepaalde plek.' (p.28).

Buurtpreventie

Nextdoor is de naam van een groepsapp die alleen toegankelijk is voor bewoners in één buurt, en waar alleen geverifieerde burens toegang tot hebben. Het is volgens de website (www.nextdoor.nl) opgericht omdat 'we geloven in de kracht van onze buurt, onze thuishaven. We hopen dat burens met Nextdoor bijdragen aan het bouwen van een betere buurt. Want waar burens met elkaar praten, gebeuren mooie dingen.' Het doel is breed: elkaar een helpende hand bieden (*wie heeft er voor mij een ladder te leen, mijn dakgoten zitten vol bladeren*), het aanbieden van diensten of goederen (*nog zeven pom-*

Arrestatie

Inbreker of op jacht naar Pokémon?

De Tilburgse politie onderzoekt of een 31-jarige Tilburgse arrestant moet worden beschouwd als inbreker of in de nachtelijke uren alleen maar *Pokémon Go* aan het spelen was. De politie kreeg zondagochtend vroeg een melding dat buurtbewoners een inbreker hadden opgepakt. Agenten troffen vijf familieleden aan die een man in bedwang hielden. Hij was mishandeld en bloedde uit zijn mond. De man beweerde alleen op zoek te zijn geweest naar Pokémon. ANP

poenstekjes over, gratis af te halen), het organiseren van contact (*vanavond op het plein buurtborrel, neem zelf drank en hapen mee als je komt*) of het signaleren van gevaar (*verdacht figuur in zwart trainingspak zien rondhangen bij de auto's in de Distelweg*). Er zijn vergelijkbare apps zoals *veiligebuurt.nl* in Rotterdam, *digitalebuurtwacht.nl* en *wabp.nl* (Whats App Buurt Preventie) die min of meer hetzelfde beogen. Het zijn op zich goede initiatieven, maar zit er ook een schaduwzijde aan? Contact via een app is gemakkelijk contact, je hoeft weinig moeite te doen om je vraag of voorstel kenbaar te maken, en er is vast altijd wel iemand die reageert. Ook dat staat letterlijk op de website: 'Leer je buurt kennen: makkelijk en gezellig'. In die zin is het te vergelijken

met het schieten met hagel. Je zou natuurlijk ook gewoon bij de burens langs kunnen gaan, even aanbellen en vragen of zij misschien een ladder te leen hebben. Wel zo persoonlijk, en waarschijnlijk ook meer verbindend op de lange termijn dan vanuit je eigen huis korte app-berichten uitwisselen. Maar dat is misschien een ouderwets standpunt, of een kwestie van persoonlijke smaak.

Omdat het aanmelden op de buurtapp vrijwillig is, ontstaat er sowieso al een tweedeling tussen degenen die behoefte hebben aan dergelijke interactie met buurtgenoten, en degenen die om wat voor reden dan ook liever op zichzelf blijven. Duidelijk zichtbaar wordt dat bij het versieren van de eigen gevel met oranje vlaggen en andere attributen tijdens een EK of WK voetbal. Dat lijkt zeer verbindend, maar dat is het alleen als iedereen eraan meedoet. Wat als je niet van voetbal houdt, of je tuin niet wil ontsieren met oranje feestartikelen? Dan ligt uitsluiting op de loer, en voor je het weet is iemand die niet in oranje uitdossing staat te juichen voor het Nederlands elftal, en die zich dus niet aan de groepsnorm en groepsdruk van de straat conformeert, al min of meer een landverrader. Ook hier is de sociale cohesie dan dus slechts voorbehouden aan een subgroep. Zo zou het ook kunnen gaan met die ene buurman die niet op de buurtapp zit, en zo verstoken blijft van informatie die de rest wel met elkaar deelt.

Pedo-alert

Kan een dergelijke vorm van georganiseerde connecties nog verder aversief werken?

Waar gaat betrokkenheid over in nieuwsgierigheid, in bemoeizucht of *naming and shaming*? Van een vriendin met een volkstuin hoorde ik dat er op haar tuinencomplex een aparte commissie is aangesteld die controleert of men zijn tuin wel goed onderhoudt, de heggen bijknipt, het tuinpad aanharkt. Overtredingen werden publiekelijk bekend gemaakt, bij herhaalde overtredingen volgen er sancties en waarschuwingen van het bestuur. De ‘tuin-Gestapo’, noemde ze deze commissie.

En wanneer gaat het signaleren van vermeend gevaar een eigen leven leiden, met splitsing en polarisatie als gevolg? *‘Let op, in het leegstaande pand aan de Distelweg komen asielzoekers wonen, zes Syrische moslimmannen. Bescherm onze dochters! Petitie in de maak.’* Of bijvoorbeeld: *‘Bij het klimrek al drie keer dezelfde man zien kijken naar spelende kinderen. Man is gekleed in groene waxjas en geruite pet (zie foto). Pedo alert!’*

Om dit soort eigenrichting te voorkomen heeft de website digitalebuurtwacht.nl spelregels opgesteld, die op hun website genoemd worden. ‘Meld alleen situaties die verdacht zijn of betrekking hebben op veiligheid; maak een praatje met een verdacht persoon, eventueel na melding in de buurtwacht; verstuur foto’s van een verdacht persoon alleen om een signalement te versterken; speel geen eigen rechter; spreek eventuele aanvullende spelregels met elkaar af.’ Het lijkt mij een wat naïeve poging om gedrag te stroomlijnen dat zich nu eenmaal juist moeilijk laat sturen. Als emoties een rol spelen en het eigen gevoel van veiligheid

aangetast wordt, terecht of onterecht, dan zullen dergelijke spelregels nauwelijks een rem zetten op het gedrag. Als je angstig bezorgd bent om je nieuwe auto, je eigen huis of de veiligheid van je kinderen, wordt iedere onbekende al snel een potentiële vandale, inbreker of kinderlokker. Als die gedachte eenmaal post heeft gevat, kan je de hele dag door wel foto’s blijven verspreiden. Ook hier lijkt het schieten met hagel gelegitimeerd: alle verdachten op de foto en doorsturen, misschien zit er wel een keer een echte slechterik bij...

Airbnb

Over het doorslaande, wereldwijde succes van Airbnb is veel geschreven. Aanvankelijk vooral in positieve zin, als een uiting van de nieuwe deelcultuur, dat betaalbaar overnachten in wereldsteden en later ook elders voor een groot publiek toegankelijk maakt, en vele malen leuker is dan in een of ander standaard hotelkamer te moeten bivakkeren. Maar niet alleen voor de reiziger, de toerist of de avontuurlijke globetrotter bleek Airbnb een uitkomst, ook voor de verharende partij. Je eigen huis op het internet aanbieden voor een weekend, een week of langer blijkt een lucratieve zaak te zijn. Zelf slaap je tijdelijk bij een goede vriend of vriendin, desnoods weer even bij je ouders, of je verblijft kosteloos – als je het slim aanpakt verdien je immers je eigen vakantie in een goedkoper oord terug – op je vakantiebestemming. Vooral het aanbieden van je eigen woning tijdens populaire evenementen, drijft de

vraagprijs enorm op. Tijdens de laatste Olympische Spelen zal menig inwoner van Rio de Janeiro die niet in een sloppenwijk woont zijn huis voor de hoofdprijs verhuurd hebben. Dichter bij huis geldt hetzelfde voor evenementen als Sail, het EK atletiek, Koningsdag, of de botenparade tijdens de Gay Pride.

Iedereen blij, zou je zeggen. De toerist die op een unieke locatie kan overnachten, de huizenbezitter die zo een schaduwwinkomen opstrijkt. Jongeren die gaan samenwonen houden beide woningen aan, één om in te wonen, de ander om te verhuren. Zo wordt de doorstroming van de woningmarkt gehinderd, en wordt het gemeentebestuur inzake het maximaal gewenste aantal hotelbedden ernstig ondermijnd. En wat doet dit met de sociale cohesie in een straat? Een mooi – of liever afschrikwekkend – voorbeeld wordt gegeven door theatermaker en regisseur Teunkie van der Sluis in *Het Parool* van 29 februari 2016. Ik citeer letterlijk uit zijn bijdrage [volgorde van alinea's is door AtH gewijzigd]:

'In veertien jaar tijd heb ik de Haarlemmerstraat [in Amsterdam] geleidelijk zien veranderen: het loodgieterswerkplaatsje en het familierestaurant maakten plaats voor designboetieks en hipsterkoffietentjes vol MacBook-zzp'ers. In 2012 werd de straat verkozen tot leukste winkelstraat van Nederland. Tegenwoordig verandert de straat echter dagelijks: wanneer ondernemers om zes uur hun deuren sluiten, wordt de straat speelgrond van het soort budgettoeristen dat op Airbnb afkomt, met alle zichtbare en onzichtbare problemen van dien.

De voorbeelden zijn eindeloos. Ooit had ik

overburen. Nu hangen daar Spaanse wiettoeristen en Britse vrijgezellenpartijen lallend uit de ramen, in groepen beduidend groter dan de toegestane vier.

Ik ben opgehouden te tellen hoe vaak ik een ambulance heb moeten bellen voor comateuze Italiaanse veelslikkers die naar mijn portiek zijn gekropen vanuit hun – handig in het Italiaans aangeboden – vakantieflatje twee deuren verderop. In mijn pand ben ik nog de enige oorspronkelijke huurder: het appartement van mijn voormalige buurman is het hele jaar door via Airbnb te huur. Het levert mijn huisbaas in twee nachten meer op dan mijn maandhuur.

Wanneer bewoners plaatsmaken voor een constante stroom Airbnb-toeristen holt een straat zichtbaar achteruit. Vooropgesteld: als je ervoor kiest te gaan wonen in de toeristische binnenstad, moet je voor lief willen nemen dat ratelende rolkoffers en luidruchtige terrasbezoekers je uit je slaap houden. Horecavergunningen houden de balans tussen bewoners, bezoekers en bedrijven echter in stand. Maar de Haarlemmerstraat is exemplarisch voor hoe deze balans zoekraakt wanneer de snelverrijkers van de *shortstays* een buurt overnemen, zonder dat de gemeente handhaaft.

Bewoners vertrekken. In hun plaats komt het soort toerist dat geen hotelkamer kan betalen, maar wel coffeeshops en dealers in de buurt wil hebben. En dus doet het straatdealertje zijn intrede in een buurt waar je hem voorheen niet zag. Deze week alleen al ben ik drie maal aangeklampt. Of ik nog wat nodig heb. Ja. Dat jij uit mijn straat vertrekt en de bewoners terugkomen.' (einde citaten).

Tot slot

Nieuwe ontwikkelingen, die dankzij internet en smartphones mogelijk zijn, zoals het succesvolle Airbnb, kunnen het karakter van populaire buurten in een stad dus drastisch veranderen, met als gevolg een sterke versnippering of zelfs het verdwijnen van de sociale cohesie. Andere digitale toepassingen als buurtpreventie-apps beogen weliswaar de sociale cohesie te bevorderen, maar zouden evengoed tot polarisatie, splitsing en uitsluiting kunnen leiden; zeker daar waar het eigen gevoel van veiligheid, economische zekerheid en je thuis voelen toch al was ondermijnd – bijvoorbeeld door de economische crisis, verlies van banen, of het overheidsbeleid inzake migratie of opvang van vluchtelingen – kunnen dergelijke apps juist een platform worden voor weerstand, verzet en agressie.

Dat het bevorderen van sociale cohesie wenselijk is voor een buurt, lijkt voldoende duidelijk, mits het geen dwingend karakter krijgt, en er ruimte blijft voor de mate waarin men zich met elkaar of de buurt verbindt. Sociale cohesie ontstaat niet vanzelf, alle bouwkundige en planologische inspanningen ten spijt. Een plein met bankjes, meer groen in de buurt, een buurthuis, een digitale buurtgroep of het gebruik van buurt-apps kunnen alleen dan ondersteunend werken als de bewoners zelf bereid zijn initiatief te nemen en tijd en energie in de buurt te investeren. Net als in een groepstherapie ontstaat werkelijk contact met anderen pas als je bereid bent te luisteren naar elkaar, je open te stellen voor de ander, en bereid bent iets van

jezelf te laten zien en je te laten leren kennen. Zolang gevoelens van onveiligheid en angst domineren – dat weten we maar al te goed als groepstherapeuten – zal er weinig verbinding tot stand komen.

Literatuur

Graaf, P. van der & Duyvendak, J.W. (2009).

Thuis voelen in de buurt: een opgave voor stedelijke vernieuwing. Een vergelijkend onderzoek naar de buurthechting van bewoners in Nederland en Engeland.

Amsterdam: Amsterdam University Press.

Hoijtink, T.A.E. (2007). *Cohesieve krachten in groepen. Het ontstaan en de ontwikkeling van groepen*. Houten: Bohn Stafleu van Loghum.

Huygen, A. & Meere, F. de (2008). *De invloed en effecten van sociale samenhang. Verslag van een literatuurverkenning*. Verweij-Jonker Instituut.

Sluis, T. van der (2016). Budgettoerist ontwricht de Haarlemmerstraat. *Het Parool*, 29 februari 2016.